

För en god rovdjursförvaltning

Det finns plats för både rikliga, starka rovdjursstammar och rikliga bytesdjursstammar i Skandinavien. Hans Ring, natur- och faunavårds-lärare, målar upp en fullt möjlig vision baserad på verklighetsförankrade siffror. Det är dags att människan byter riktning från sitt utrotningståg över jorden, då de vilda djuren massförföljts till utplåning eller spillror. Skogsbruket kan mycket väl anpassas till en större biologisk mångfald med en rik djurvärld. Det kan likaså den mänskliga jakten – med fortsatt gott utbyte.

Alltsedan människan erövrade nya land-områden har vi varit omätliga i att utrota andra djur. Så tidigt som för 10 000-15 000 år sedan finner vi spår efter vår arts framfart över kontinenterna – de stora djuren försvinner till följd av att vi tar deras mark i besittning eller massutrotar dem via olika jaktmetoder. 55 miljoner bisonoxar reducerades till några hundratal individer på den amerikanska kontinenten under två århundraden, 1700- och 1800-talen, efter att den vite mannen gjort entré på prärien. Den europeiska motsvarigheten till bisonoxen, visenten, utrotades i det vilda under första världskriget.

Även i Sverige var 1700- och 1800-talen förödande för den vilda faunan. Vildsvin och bäver utrotades, kronhjort och rådjur decimerades till några hundratal som överlevde i Skåne, älgen fanns kvar i kanske 200 exemplar i västra Mellansverige. När skogarna tömdes på klövviltet under dessa sekel, blev de stora rovdjuren hänvisade till de arter som människan tidigare infört från Asien, dvs kor, får och getter. Även rovdjuren blev nu föremål för intensiv förföljelse.

De stora rovdjuren försvann genom jakt, landskap för landskap under 1800-talet. Man använde bössor, gift, saxar och fallor.

Under slutet av 1800-talet började en annan natursyn vinna gehör och de första nationalparkerna avsattes i Amerika och Europa. Naturen skulle ”konserveras” i ett visst tillstånd men begreppet ekologi var ännu inte påtänkt. Jägare började inse att jakten måste förändras om man i framtiden överhuvudtaget skulle kunna jaga. Men trots detta har fram till i dag världens jaktorganisationer haft inriktningen att få så mycket jaktbart vilt som möjligt och inte en faunaförvaltning

som också tar hänsyn till rovdjuren.

I Sverige kom under 1900-talet växtätarna tillbaka. Bävern återinfördes under 1920-talet och vilthägn med kronhjort, dovhjort, vildsvin och europeiskt mufflonfår (en art som finns i sydöstra Europa och som aldrig tidigare funnits i Sverige) sattes upp på olika ställen i landet. Därifrån har de sedan rymt eller släppts ut.

Älgjakten förändrades – man sköt inte längre bort kon från årskalvarna. Därmed började älgstammen öka kraftigt från 1950-talet. År 1939 sköts cirka 9 000 älgar i Sverige, 43 år senare sköt man cirka 175 000 älgar! Idag ligger siffran kring 90 000 älgar per år, tio gånger fler än för 70 år sedan.

När växtätarna hade återetablerat sig inom sina tidigare utbredningsområden samtidigt som landsbygden blev mer avfolkad, återetablerade sig också rovdjuren. Detta är en utveckling som skett parallellt på många andra ställen i Eurasien och Nordamerika.

I Sverige ägde den första egentliga rovdjursinventeringen rum under 1960-talet under ledning av Bertil Haglund från Domänverket. Vargen var i stort sett borta från landet. Edvin Nilsson, tillsyningsman i Sarek och författare, berättar i sin bok om Sarek om sitt enda möte med en ensam varg. Från norska Trysil dök under andra hälften av 1900-talet upp notiser i lokaltidningen om spår och tecken från varg.

Under 1900-talets tre sista decennier upplevde vi en otrolig expansion av de stora bytesdjuren och också till följd av detta en markant uppgång av de stora rovdjuren, främst björn. Älgstammen nådde en topp kring 1980 då man beräknade den svenska vinterstammen (efter jakten) till mer än 500 000 älgar. Rådjursstammen nådde sin

topp kring 1990 då den beräknades till mer än 1,5 miljoner djur.

Trots att både varg och lodjur har ökat utgör deras uttag av bytesdjuren i dag omkring 10-12 procent av det mänskliga jaktuttaget. Dagens minskning av älgstammarna och rådjursstammarna beror i första hand på den mänskliga jakten.

FÖREN GOD rovdjursförvaltning har den övriga faunan i form av bytesdjuren, fundamental betydelse. Man kan inte jaga som förr när stora rovdjur har återkommit till sina tidigare utbredningsområden. Jag menar att man nu måste se över den mänskliga jakten på rovdjurens bytesdjur.

I en skrift från SLU (2011), ”Adaptiv älgförvaltning nr 17: Beskattning av älgpopulationer med varg och björn” konstaterar forskarna Håkan Sand, Niclas Jonzén, Henrik Andrén och Johan Månsson att älgstammen behöver vara minst 10 till 15 djur per 1000 hektar för att kunna ge utrymme för mänsklig jakt på en till två älgar per 1000 hektar. Eftersom rovdjuren i första hand tar unga djur, kalvar och årskalvar, blir det viktigt att den mänskliga jakten anpassas därefter. Forskarna skissar flera jaktmodeller där man tar hänsyn till rovdjurens uttag men den viktigaste förutsättningen ligger i en ganska hög täthet av älg och ett försiktigt jaktligt uttag så att de produktiva djuren sparas. Forskarna skriver: ”Den faktor som har störst inverkan på det möjliga jaktuttaget är älgpopulationens täthet. I dag är skogsskador orsakade av älg ett stort problem på flera håll. För att minska omfattningen av dessa skador vill man i sådana områden ofta sänka älgtätheten, ibland till nivåer där fast etablering av varg och björn tar det mesta av den årliga produktionen i älgpopulationen.”

Samtidigt behöver man också se över hur skogsbruket bedrivs. Mycket kan göras för att gynna biologisk mångfald och produktion av mat till skogens alla växtätare, inkluderat älgen. Skogsstyrelsen har gett ut en skrift 1999, ”Viltet och skogen” där mängder av anvisningar finns för hur man i ett modernt skogsbruk kan gynna att det växtätande viltet har tillgång till de växtslag de föredrar, framför de träslag människan vill ha för eget bruk.

behövs goda klövviltstammar

Svenska Jägareförbundet har gett ut en liten bok "Mera mat åt älgen" av Svante Morgan. Även här beskrivs många praktiska skötselåtgärder för att inom skogsnäringen skapa goda förutsättningar att hålla högre vilttätheter.

Kan skogsbruket tillämpa metoder som medger samexistens med en naturligt rikliga klövviltsförekomst, menar jag att detta också ger utrymme för de rovdjur som ändå var "först på plats", innan vi människor började göra anspråk på i princip allt levande för egen räkning.

Jag är också övertygad om att det för en god rovdjursförvaltning krävs samarbete mellan naturvärden, skogsnäringen och de jaktliga intressena. Här finns möjligheter att åstadkomma smarta lösningar och kompromisser som ger underlag för en levande natur. "Skogen är inte ett hem för växter och djur, det är de som är skogen", uttrycker sig Roger Olsson, tidigare ordförande i Rovdjursförbundet.

Vad jag vill betona är, att man inte kan isolera förvaltning av stora rovdjur från övriga naturförvaltande åtgärder. I min artikel i nr 1/2013 av "Våra Rovdjur" beräknade jag den skandinaviska halvöns ekologiska bärkraft för rovdjur och bytesdjur. Här följer min beskrivning i repris av det fullt realistiska scenariot:

I SKANDINAVIEN KAN 600 000-800 000 älgar leva i vinterstam. Siffran är beräknad på antalet älgar (500 000) i Sverige 1980 och i Norge (100 000) i dag. Älgens årliga populationsökning med minst 30 procent (ibland t.o.m. 40-50 procent) ger då en produktion av ungefär 200 000 nya älgar varje år. En älgförekomst som utan vidare kunde föda 1000 vargar och samtidigt ge människor möjlighet till högkvalitativ jakt på både älg och varg, om man så vill. Enligt Grimsöforskarna tar en vargflock 90 älgar per år. 1000 vargar motsvarar 200 vargflockar som alltså skulle ta ungefär 18 000-20 000 älgar per år av de 200 000 i tillväxten.

Vidare finns förutsättningar för 300 000 kronhjortar, 120 000 dovhjortar, kanske två miljoner rådjur och 350 000 vildsvin. Antalen är beräknade efter Jägareförbundets

prognoser för tio år framåt samt Norska Hjorteviltets siffror. Siffran för rådjur kan även beräknas utifrån nivån i Sverige 1990 och i Norge i nuläget.

Denna rika fauna skulle kunna rymma rika och ekologiskt livskraftiga rovdjursstammar.

Det torde finnas plats för 6 000 lodjur i Skandinavien. Grimsöforskarna beräknar 300 möjliga lodjursföreningar i södra Sverige, 200 i mellersta Sverige men endast 70 i norra Sverige av hänsyn till renskötseln. Faktorn 5,5 gånger antalet föreningar ger en lopotulation på 3 000 individer i halva Sverige.

Skulle vi tillåta 6 000 lodjur i hela landet, skulle de ta cirka 360 000 hjortdjur per år, vilket är långt under den sammanlagda produktionsnivån för rådjuren (dovhjort inte inräknad) i den här visionen om en rik fauna. Ett lodjur tar enligt Lodjursprojektets slutrapport 2008 från Grimsö forskningsstation, cirka 60 hjortdjur av rådjurets och renens storlek varje år.

De fullt realistiska bytesdjursnivåerna vi räknat på, kan dessutom föda 4 000 björnar (antalet i dag i Skandinavien) och 1500 järvar. Järvstammen består i dag i Skandinavien, en-

ligt SLU, av sammanlagt 770 individer; 350 i Norge och 420 i Sverige. Enligt forskningen hittar järven 62 procent av lodjurens slagna byten, vilket betyder att 1 500 järvar mycket väl skulle finna sin försörjning i mitt scenario.

En rik och mer naturligt sammansatt fauna ger stort utrymme även för mänsklig jakt. Jaktutövandet skulle samtidigt kunna ges en seriös uppgift som reglerande instrument för att balansera faunans numerär både vad gäller bytesdjur och rovdjur, anpassat efter ekologin.

TEXT OCH FOTO: HANS RING

Siffror för bytesdjur och rovdjur är utöver vad som nämns i texten ovan, beräknade med utgångspunkt i Svenska Jägareförbundets (SJF) avskjutningsstatistik, framtidsprognoser för kron- och dovvilt och vildsvin framtagna av norska Direktoratet för naturförvaltning, norska NINA, Norsk institutt for naturforskning och SJF, samt Rapporten "Density dependence of ungulates and functional response of wolves: effects on predator-prey ratios" av David Person m.fl. Se för övrigt min artikel i Våra Rovdjur nr 1/2013.

Bilder:

Ovan en kronhjort som brölar för sina hindar, längst till höger syns dovhjortar i höstdimman. Nedan älgar i parningstagen. I den svenska naturen finns goda förutsättningar för älgar, kronhjortar, dovhjortar och rådjur att öka i antal och därmed rovdjuret.

